

develeri kaçırıldı. Baskının Abdurrahman b. Uyeyne tarafından yapıldığı, Uyeyne b. Hısn'ın baskına sonradan katıldığı veya Ümmü Kırfe adlı kadın tarafından düzenlendiği de rivayet edilmiştir (Ya'kübî, II, 71; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 189).

Baskına uğrayan müslümanlardan biri hemen yola çıkarak develerin sütlerini Medine'ye götürmekte olan Seleme b. Ekva'a yetişti ve durumu Resül-i Ekrem'e bildirmesini söyledi. Seleme de yanında bulunan Rebâh'a atını vererek haberi Hz. Peygamber'e ulaştırmasını istedi. Daha sonra Seniyyetüvedâ tepesine çıkarak müşrikleri gözledi. Ok atmadaki maharetiyle tanınan Seleme onları bir süre yaya olarak kovaladı, bazılarını öldürdü. Müşrikler daha çabuk kaçabilmek için mızrak ve kaftanlarını yollarda terketmişlerdi. Durumu öğrenen Hz. Peygamber Sa'd b. Zeyd komandasında sekiz kişilik bir öncü süvari birliği yolladı, arkasından da sefer hazırlığına başladı. Medine'de İbn Ümmü Mektûm'u vekil bıraktı; Sa'd b. Ubâde'yi de 300 kişilik askerî birlikle Medine'yi korumak üzere görevlendirdi.

Resül-i Ekrem'in gönderdiği öncü birlikten Ebû Katâde Abdurrahman b. Uyeyne'yi öldürdü. Ancak Muhriz b. Nadle ile Vakkâs b. Mücezziz şehid oldu. Müslümanlardan sadece Muhriz'in şehid düştüğü, buna karşılık baskıncılardan dört kişinin öldürüldüğü rivayeti de vardır (Vâkîdî, II, 549). Seleme b. Ekva' ve İslâm öncü birliği tarafından sıkı bir takibe alınan baskıncılar yolları üzerindeki Zükared suyundan faydalanmadan kaçmak mecburiyetinde kaldılar.

Öte yandan 400 (veya 500, 700) kişilik bir kuvvetle yola çıkan Hz. Peygamber karargâhını Zükared'de bir tepe üzerine kurdu ve bir gün bir gece bekledi. Seleme ve arkadaşları müşrikleri takip eden dönünce Resül-i Ekrem'i Zükared'deki su başında buldular. Develerden ancak on tanesi kurtarılabildi, mızrak, kaftan vb. ganimet alınmıştı. Seleme, 100 atlı ile onları takip etmek için izin istediye de yağmacıların hızla kaçtıkları, hatta takip edildikleri endişesiyle kestikleri deveyi yüzmeden terkettiler öğrenildi. Bu sırada baskıncıları takipte gösterdikleri maharetten dolayı Hz. Peygamber, "Bizim en iyi süvarimiz Ebû Katâde, en iyi piyademiz de Seleme b. Ekva'dır" diyerek onları takdir etti (İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 191).

Resül-i Ekrem, Zükared'de bulunduğu sırada namazları herhangi bir baskın tehlikesine karşı "koru namazı" (salâtü'l-havf*) şeklinde kıldırdı (İbn Sa'd, II, 81). Baskıncıların müslümanların karşısına çıkmaktan çekinip kaçtıkları anlaşılınca Hz. Peygamber beş gün süren bu seferden ordusu ile birlikte Medine'ye döndü.

Müşrikler, kaçırılan develerle birlikte Ebû Zerr'in hanımı Leylâ'yi da evlerinin önüne bağlayıp istirahatata çekilmişler, Leylâ da bir yolunu bulup bir deveye binerek kaçıp kurtulmuştu. Kurtuluşuna vesile olan deveyi Allah için kurban etmek üzere adakta bulunduğunu öğrenen Hz. Peygamber, sahip olunmayan bir şey için adakta bulunamayacağını hatırlatarak kendisini bundan vazgeçirdi (Vâkîdî, II, 548; İbn Hişâm, III, 297 vd.).

Gâbe Gazvesi'nin 6. yılın Rebülâhîr ayında (Eylül 627) gerçekleştirildiğine dair rivayetler olduğu gibi aynı yılın Zilhicce'sinde (Nisan 628) veya 7. yılın başında (Mayıs 628) meydana geldiğine dair rivayetler de vardır. Bu gazveye İslâm ordusunun Zükared'de ordugâh kurmasından dolayı Zükared Gazvesi de denilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkîdî, *el-Megâzî*, II, 537-549; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 293-302; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 81; Ya'kübî, *Târîh*, II, 71; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 596-604; Yâkût, *Mu'cemül-büldân*, IV, 182, 321-322; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, Beyrut 1385/1965, II, 188-192; a.m.f., *el-Lübâb*, II, 386; İbn Seyyidünnâs, *Üyûnü'l-eşer*, II, 84; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, Kahire 1384/1964, II, 679; L. Caetani, *İslâm Tarihi* (trc. Hüseyin Cahid), İstanbul 1924-27, IV, 343-346; Mahmûd Şit Hattâb, *er-Resülül-kâ'id*, Bağdad 1960, s. 166; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (Mutlu), I, 338-345; a.m.f., *Hiz. Peygamber'in Savaşları*, s. 280; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), VI, 20-44; Abdülvehhâb M. Ali el-Advânî, "el-Gazevâtü'n-nebeviyye", *el-Mevrîd*, IX/4, Bağdad 1401/1980, s. 544.

HÜSEYİN ALGÜL

GABN

(الغبن)

İki taraflı akidlerde karşılıklar arasında değer yönünden denksizliği ifade eden İslâm hukuku terimi.

Gabn (gaben) kelimesi sözlükte "bir şeyi unutmak, gizlemek, yanlış yapmak, alışverişte eksik ödeme ile karşı tarafı aldatmak; eksiklik ve zayıflık" anlamlarına gelir. İslâm hukukunda ise genelde

iki taraflı akidlerde karşılıklar arasında, özeldense satım akidinde satılan şeyle fiyatı arasındaki değer yönünden farklılık ve denksizliği ifade eder.

Gabn terim anlamını, İslâm hukuk terminolojisi ve literatürünün oluştuğu ileriki dönemlerde kazanmış olmakla birlikte kelimenin ilk devirlerden itibaren örfte, "bir malı değerinin altında bir bedelle satma veya değerinden fazla bir bedelle satın alma ve bu şekilde aldanma" mânasında kullanıldığı görülür. Kur'ân-ı Kerîm'de bir âyette, bu kökten türeyen ve içinde bulunduğu süreye adını veren "teğabün" kelimesi geçmekte olup (et-Tegâbün 64/9) burada âhîret gününün "teğabün günü" olduğu belirtilir. Kelimeye verilen birçok farklı anlamın ana temasını kâfirlerin imana karşı küfrü, âhîrete karşı dünyayı tercih etmeleri sebebiyle sonuçta zararlı, müminlerin de kârlı çıktığı fikri oluşturur (Buhârî, "Tefsîrül-Kur'ân", 64; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, IV, 1815). Hadislerde gabn kelimesi ve türevlerinin çok az geçtiği ve hepsinde de bu örfî mâna çerçevesinde, alışverişte bir mala değerinin altında ödeme yaparak karşı tarafı aldatmanın kastedildiği görülür (*Müsned*, II, 44, 129; III, 376; Buhârî, "Büyü", 47; İbn Mâce, "Ahkâm", 24).

Gabnın İslâm hukukunda kazandığı terim anlamına ve bu konuda yapılan doktriner tartışmalara ışık tutacak hadis sayısı oldukça azdır. Bunlardan birinde, sahâbeden bir kişinin alışverişte devamlı aldandığından şikâyet ederek Resûlullah'a başvurduğunda Hz. Peygamber'in ona, "Alışveriş yaptığında 'aldatma yok' de" buyurduğu rivayet edilir (Buhârî, "Büyü", 48; Müslim, "Büyü", 48). Hadisin sünenlerdeki rivayetinde, Habbân b. Münkız adlı bu sahâbînin aklında zayıflık olduğu ve aile fertlerinin Resûl-i Ekrem'e onun hacir altına alınması isteğiyle başvurduğu, Hz. Peygamber'in de Habbân'ı çağırıp bu durumda alışveriş yapmaması gerektiğini söylediği, fakat bu sahâbînin, "Yâ Resûlallah! Ben alışveriş yapmadan duramam" demesi üzerine Hz. Peygamber'in yukarıdaki tavsiyede bulunduğu kaydedilir (Ebû Dâvûd, "Büyü", 66; Tirmizî, "Büyü", 28; Şevkânî, V, 206-208). İbn Mâce'nin rivayetinde, Habbân'ın devamlı gabne mâruz kaldığı ifadesi yer almakla birlikte bunun sürekli olarak başkaları tarafından aldatıldığı şeklinde değil pazarda uygun mali uygun fiyat ve şartlarla satın almadığı, bu yüzden de zarar ettiği şeklinde

anlaşılması yerinde olur. Hadisin devamında, Hz. Peygamber'in bu sahâbiye satın aldığı her mal için üç gece muhayyerlik hakkı tanıdığı, bu süre zarfında aldığı malı beğenmediği takdirde sahibine iade edebileceğini söylediği de rivayet edilir (İbn Mâce, "Ahkâm", 24).

Bu olay hemen hemen bütün hadis mecmualarında bazı ifade ve ayrıntı farklılıklarıyla yer alır. Öyle anlaşılıyor ki, alışverişinde gerektiği şekilde dikkatli ve tedbirli davranmadığı için sürekli aldan ve zarar eden bu sahâbinin ehliyeti kısıtlanmamış, fakat onun "aldatma yok" diyerek alışveriş yapmasının karşı taraf için bir uyarı olduğu, bu sahâbiye de üç günlük muhayyerlik hakkı kazanılabileceği belirtilerek mâkul bir çözüm getirilmiştir. "Aldatma yok" ifadesinin, o günün ticarî örfünde aldatmadan doğan bir muhayyerlik şartı ileri sürme olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır. Gabn ve gabnin akde tesiri konusunda sünnette bol malzeme bulunmamasının yanı sıra hukukun her alanındaki görüş ve hükümlerin Kur'an ve Sünnet'le irtibatlandırılması geleneğinin de tabii sonucu olarak bu hadis gabn, hacr, muhayyerlik gibi konularda İslâm hukukçuları için önemli bir kaynak teşkil etmiş, bu konularda farklı görüşlere sahip fakihler ve hukuk ekollerinin her biri tarafından farklı yorumlara tâbi tutulmuştur.

İslâm hukuku ilk dönemlerde, müslümanların fert ve toplum olarak karşı karşıya kaldıkları canlı problem ve ihtiyaçlara çözümler şeklinde geliştiği ve meselecî bir metotla tedvin edildiği için başlangıçtan itibaren muâmelât (borçlar), özellikle de alışveriş hukukunun literatürde ayrıntılı bir şekilde ele alındığı ve geniş bir yer tuttuğu görülür. Borçlar hukukunun diğer kavramları gibi gabnin de terim anlamı kazanıp zengin doktriner tartışmalara konu olması bu gelişim seyri tabii sonucudur. İslâm hukukunda gabn sadece satım akdine mahsus olmayıp iki taraflı bütün akidlerde söz konusu olabilir. Bununla birlikte satım akdi muâmelât hukukunun model akdi olarak ayrıntılı şekilde ele alındığı, doktriner tartışmalar ve kavram hukukçuluğu da bu akid üzerinde örneklendirildiği için literatürde gabnin ilgili görüş ve tartışmalara genelde bu bölümde rastlanır. Ancak gabn konusu, akdin kuruluşu açısından rızâ ve irade beyanı kavramlarıyla, kaynağı itibarıyla hata,

galat ve aldatma ile (hile, tağrîr), sonuçları itibarıyla de muhayyerlik ve fesihle yakın ilgisi bulunduğundan ayrı bir başlık altında değil bu konularla iç içe olarak işlenir. Öte yandan gabn, akide iki bedel arasındaki değer farklılığı şeklinde tanımlandığından gabnin sadece iki tarafa da karşılıklı borç yükleyen bey', icâre, şirket, kismet, sulh gibi ivazlı akidlerde (muâvazât) söz konusu edileceği açıktır.

Akid yapılırken karşılıklı rızânın bulunması ve korunması Kur'an-ı Kerim'de (en-Nisâ 4/4, 29) ve Hz. Peygamber'in hadislerinde değişik vesilelerle sık sık vurgulandığı gibi İslâm borçlar hukukunda da temel ilke olarak benimsenmiş, rızâyı zedeleyen veya yok eden her türlü dış etkiye karşı önlem alınmaya çalışılmıştır. Öte yandan akidlerin kuruluşunda ve işleyişinde tarafların rızâlarının bulunması kadar rızânın sıhhati, yani bozucu sebeplerden uzak olması da önem taşır. Bundan dolayı akidleşmede rızânın sakat ve ârizalı olarak mevcut bulunduğu hata, galat, hile (tedlîs, tağrîr) ve ikrah halleri İslâm hukukunda "irade ayıpları" olarak adlandırılır ve ayrı bir önemle ele alınır. Ancak rızâyı sakatlayan durumlarda sadece bu sayılanlarla sınırlı değildir. İki taraflı bir akide edimler arasında değer yönünden mâkul bir denkleğin bulunması, hem bu tür akidlerin tabiatı gereğidir, hem de tarafların ön kabul ve şartı konumundadır. Dolayısıyla bu tür akidlerde değer farklılığı belli bir ölçüyü aştığında bundan bir tarafın zarar gördüğü ve esasında böyle bir farklılığa da rızâsının bulunmadığı var sayılabileceğinden, gabinde rızâyı sakatlayan iç veya dış bir sebebin bulunup bulunmadığının incelenmesi önem kazanmıştır.

Öte yandan akid ve hukukî işlemlerde rızânın korunması, rızâ ile irade beyanı arasındaki uyumun araştırılmasının yanı sıra beklenmedik ve hakedilmeyen zararların önlenmesi, açıklık ve dürüstlüğü sağlanması da önem taşır. İslâm'da faiz, ihtikâr, hileli satım ve arttırma, karşı tarafın bilgisizliğinden veya güveninden faydalanarak bir malı ucuzca alma veya pahalıya satma gibi yolların yasaklanmış olması bu anlayışın sonucudur. Ancak gabnin tek kaynağı hata ve hile olmadığı gibi gabinde rızânın bu sayılanlar ölçüsünde ihlâl edildiği veya bu ölçüde bir zarar ve mağduriyetin bulunduğu da her zaman söylenemez.

Hatta ivazlı akidlerde karşılıkların birbirine denkliliği çok defa nazarî bir değer taşır. Gerçekte ise akde konu mal ve hizmetlerin karşılığının belirlenmesi iktisat ilminde birçok farklı yön ve bağlantılarıyla ele alınan ayrı bir konu olup bunda sübjektif şart ve tercihlerin, akidleşme ortamının, arz-talep dengesinin baskın bir etkisi de bulunur. Bundan dolayı akidlerde edimler arasında tam bir denge kurup gabni tamamıyla önlemek çok defa imkânsızdır. Gerek bu sebeple, gerekse hukukî işlemlerde güven ve istikrar ortamını kurabilmek ve tarafların akidleşme hürriyetini koruyabilmek için kural olarak şekil şartlarıyla ve objektif ölçülerle yetinilmesi zarureti doğmuş, ancak bu serbesti kötüyü kullanıldığı, bir tarafın açık bir şekilde istismarının, rızâ ve iç irade ihlâlinin, hakedilmeyen bir zarar ve mağduriyetinin söz konusu olduğu ârizâ ve istisnâ durumlarda akde müdahale gereği duyulmuştur. Bunun için gabn İslâm hukukunda, rızâyı sakatlayan ve akdi fâsid kılan ayrı bir sebep olarak görülmeyip rızânın ihlâl edildiğini veya haksız bir zararın bulunduğunu gösteren objektif kriter ve ipuçlarının bulunması nisbetinde ve yukarıda zikredilen ârizâ ve bozukluklarla bağlantısı ölçüsünde gündeme gelmiş ve ara bir kavram olarak ele alınmıştır. Bu yaklaşım zorunlu olarak, gabnin hukukî sonuçlarını tek ve genel bir hükme bağlamak yerine bunu gabnin kaynağı, ağırlığı ve yol açtığı olumsuzluklara göre belirlemeyi haklı kılmakta, bunu yapabilmek için de gabnin türleri, ölçüsü ve akde tesiri konusunda ayrıntı teşkil edebilecek birtakım hususlar gerekli olmaktadır.

Klasik fıkıh literatüründe gabn gabn-i fâhiş ve gabn-i yesîr şeklinde ikili bir ayırım içinde incelenir. "Aşırı ve belirgin gabn" anlamına gelen gabn-i fâhiş tabiriyle kaçınılması mümkün, hatta gerekli olan ve olağan dışı sayılan, bu yüzden de mâruz kalan tarafın rızâsı dışında gerçekleştiği var sayılan gabn kastedilir. "Basit ve önemsiz gabn" anlamındaki gabn-i yesîr tabiri ise kaçınılması genelde mümkün olmayan, bu sebeple de tabii karşılanan ve mâruz kalan kimsenin rızâsını sakatlamadığı var sayılan gabn türünü ifade eder. Gabnin akde tesirini belirlemede bu ayırımın büyük önemi vardır. Hatta az veya çok her gabn hukuken aynı sonucu doğurmaya-çağından bu ayırımın gabnin akde tesiri

göz önünde tutularak yapıldığı ve akde tesir etmesi düşünülmemeyen gabn türlerinin gabn-i yesîr tabiriyle gabn kavramının dışında tutulduğu da söylenebilir. Bundan dolayı bazı istisnaları da olmakla birlikte gabn-i yesîr tabiri akde tesir etmesi ve hukukî sonuç doğurması itibarıyla gabne getirilmiş bir alt sınır görünümündedir. Literatürde gabn denince kural olarak gabn-i fâhişin kastedilmesi de bu sebeptedir. Öte yandan akidde meydana gelen gabnin rızâyı ne ölçüde ihlâl ettiği her kişi ve olaya göre değişebilen izâfî, sübjektif ve gizli bir konu olduğundan bu ayırımın objektif ve şekli bazı ölçüler esas alınarak yapılması gerekmiş, gabn-rızâ ilişkisi de bu ölçüler yardımıyla kurulmaya çalışılmıştır.

İslâm hukukçularının büyük çoğunluğuna göre, bir akidde vuku bulan gabnin fâhiş olup olmadığını belirlemede o akde ve bölgeye ait örf ve âdetin ölçü alınması gerekir. Nitekim fıkıh mezheplerinin literatüründe de bu konuda örf ve âdetin veya tüccarlar arasındaki âdetin ölçü alınacağı yönünde birbirine yakın ifadeler vardır (İbn Kudâme, III, 398; Zeylâi, IV, 272; Ali b. Süleyman el-Merdâvî, IV, 394; Desûkî, III, 140). Hanefî mezhebinde de kuvvetli görüş bu olup gabn-i yesîrin tanımı, icare akidinde gündeme getirilen ecr-i misl kavram ve tanımla büyük benzerlik gösterir (Kâsânî, IV, 176). Bununla birlikte Hanefî fakihlerinin önemli bir kısmı bu örf ve âdet ölçüsüne biraz daha açıklık getirerek birlikçilerin tesbit ettiği değişik değerlerin sınırları içinde kalan bedeli gabn-i yesîr, bunun altında veya üstündekileri de gabn-i fâhiş saymış, böylece daha kolay uygulanabilir bir usul benimsemişlerdir. Meselâ satılan bir malın değeri olarak birlikçiler 7, 8, 12 birim fiyatı tesbit ettiklerinde 7-12 arasında kalan her bedel gabn-i yesîr, 7'nin altında veya 12'nin üstünde kalan bedeller ise gabn-i fâhiş sayılmaktadır. Gabn-i fâhişi belirlemede örf ve âdetin ölçü alınmasıyla, gabne mâruz kalan kimsenin bu gabni şahsen çok müessir, önemli ve gayri tabii sayması değil üçüncü şahısların objektif olarak bu yargıya varması ölçü alınmış olmaktadır.

Başta İmam Muhammed ve Nusayr b. Yahyâ el-Belhî olmak üzere bazı Hanefîler, bir kısım Mâlikî, Hanbelî ve Zeydî fakihî gabn-i fâhişi belirlemede sabit bir oranın ölçü alınmasından yanadır. Ancak bu grubu teşkil eden fakihler ara-

sında hangi tür mallar için hangi oranın ölçü alınacağına görüş birliği yoktur. Meselâ İmam Muhammed, bir malın normal piyasa değerinin 1/20'sini aşan fiyatı gabn-i fâhiş, 1/20 ve bunun altında kalan fazlalığı da gabn-i yesîr olarak nitelendirmiştir. Nusayr b. Yahyâ ise daha da ayrıntıya inerek bu oranın akde konu olan malın cinsine göre değişeceğini belirtmiş, bu sebeple menkul eşyada gabn-i yesîr sınırının 1/20, hayvanda 1/10, gayri menkulde 1/5 olduğunu söylemiştir. İbn Yahyâ, oran farklılığının gerekçesi olarak bu mal gruplarıyla ilgili hukukî işlemlerin farklı yoğunlukta oluşunu ileri sürmüştür (Hayreddin er-Remlî, II, 31). Hanefî mezhebinde ağırlıklı görüş bu olmamakla birlikte de uygulama kolaylığı göz önünde bulundurularak *Mecelle*'de bu ölçü benimsenmiş, ancak klasik görüşe aynen uyulmayıp gabn-i yesîrin üst sınırı olan oranlar da gabn-i fâhiş dahil edilmiştir (md. 165). *Mecelle* şârihlerinden Ali Haydar, bunun yanında para değişiminde gabn-i fâhiş ölçüsü olarak 1/40 oranından söz eder (*Dürrü'l-hükkâm*, I, 247). Diğer mezheplerde de 1/3, 1/4, 1/6, 1/10 gibi farklı oranlardan söz edilir. Meselâ 1/3 oranı Mâlikî ve Hanbelî mezheplerinde oldukça kabul görmüştür.

Literatürde gabn-i fâhiş-gabn-i yesîr ayırımında bu iki usulün bulunduğu dan söz ediliyorsa da yukarıdaki ikinci usul ve verilen oranlar, Hanefîler'in birinci usulün uygulanmasını kolaylaştırma amacıyla getirdiği pratik öneride olduğu gibi yine örf ve âdet ölçü alınarak yapılmış bir oran belirlemesi ve pratik çözüm önerisi olarak görülebilir. Nitekim İbn Yahyâ'nın da insanların âdeten mâruz kalageldikleri fiyat farklılığına gabn-i yesîr, bunun ötesine de gabn-i fâhiş dedikten sonra bu oranları zikrettiği rivayetleri göz önüne alınırsa (İbn Nuceym, *el-Baḥr*, VII, 169) yukarıdaki oranların belirli mallar için örf ve âdete göre o gün için yapılmış bir belirleme olduğu, sürekli ve değişmez bir oran tesbiti şeklinde algılanmaması gerektiği de söylenebilir.

Gabninle ilgili olarak İslâm hukuk doktrininde yer alan görüş ve tartışmaların merkezinde gabnin hukukî sonucu, özellikle de akid ve hukukî işlemlere etkisinin ne olacağı hususu yer alır. Esasen bu konuda yapılan tanım ve ayırımların amacı da hangi ölçüdeki gabnin hangi tür akidlere nasıl tesir edeceğini netleş-

tirebilmektir. Gabnin yesîr ve fâhiş şeklinde ikiye ayrılmasından ve yapılan tanım ve nitelendirmeden hareketle ilk planda birinci tür gabnin akde tesir etmeyeceği, diğerinin ise akde mutlak etkili olması gerektiği akla gelmekteyse de durum biraz daha karmaşıktır. Çünkü hata ve hilede veya akid konusu mal ve hizmette bir aybın bulunması halinde akdi kuran rızâ geniş ölçüde sakatlanmışken tek başına gabinde bu ölçüde bir ihlâlin söz konusu olmadığı, hatta akidlerde objektiflik, güven ve istikrar prensibinin iç iradeyi değil dış akseden irade beyanını esas almayı haklı kıldığı söylenebilir. Ancak iki taraflı akidlerde karşılıklar arası dengenin bulunması, hem tarafların ön kabulü ve zımî şartı hem de hakkaniyet gereği olduğunda, rızânın sakatlanıp sakatlanmadığını araştırmaksızın sadece akid kurucu irade beyanını ölçü almak ve bu kuralı katı bir şekilde uygulamak da doğru olmaz. Bu mülahazalar sebebiyledir ki İslâm hukukunda gabnin her iki türüyle akde tesirinin ne olacağı konusunda hayli zengin doktriner tartışmalar mevcuttur.

İslâm hukukçularının bir kısmı, akidde gabnin meydana gelmiş olmasını akdin feshi için tek başına yeterli görürken çoğunluk akid ve hukukî işlemlerin sadece gabn sebebiyle feshedilmesini doğru bulmaz ve buna belli şartlarla, özellikle de gabnin rızâyı sakatlayan bir sebepten kaynaklanması halinde imkân tanırırlar. Gerekçe olarak da akdi feshetmek için tek başına gabni yeterli görmenin insanlar arasında sonu gelmez ihtilâflara yola açacağını, akdi münasebetlerde ve hukukî hayatta güven ve istikrarı bozacağını belirtir ve gabnin ancak aldatma gibi haksız bir dış etkiden doğması halinde aldanılan tarafa fesih hakkı tanımının insanlar için daha insafı ve hakkaniyetli olduğunu ifade ederler (İbn Âbidîn, *Mecmû'atü'r-resâ'il*, II, 69, 78). İslâm hukukunda ağırlıklı görüş bu yönde olmakla birlikte akidlerde iç iradenin mi yoksa dış akseden irade beyanının mı birinci derecede önem ve öncelik taşıdığı konusunda ve ayrıca hangi durumlarda iç iradenin sakatlanmış sayılacağı hususunda fakihler farklı görüşlerde olduklarından gabnin ilgili taraf için hangi şartlarda bir fesih hakkı doğuracağı hususu doktrinde tartışmalıdır. Öte yandan aynı konuda her bir hukuk ekolü içinde farklı görüşler bulun-

duğu için gabnin akde tesiri konusunun hukuk ekollerine göre değil gabnin hile ve aldatmadan veya hata ve bilgisizlikten kaynaklanması, akidleşme esasında gabnin bulunmaması yönünde bir şart koşulmuş olması, gabnin güven ve yetkinin kötüye kullanımı, kanuna karşı hile veya karşı tarafın müzâyaka içinde olmasından faydalanma sayılabilecek bir mahiyet arzemesi, bir de gabnin üçüncü şahısların haklarını veya toplumun genel yararını zedelemekte oluşu gibi farklı yönlerden ele alınması daha isabetli olur.

Gabne karşı tarafın hile ve aldatmasının yol açması veya müessir olması halinde İslâm hukukçuları bu akdin fâsîd olduğunda ve gabne mâruz kalan kimse tarafından feshedebileceğinde görüş birliği içindedir. Hatta fiilî aldatmanın akde tesirinin daha güçlü olup gabnin az veya çok olması şartının aranmadığı, sözlü aldatmada ise ölçüler farklı da olsa gabnin çok ve belirgin olması şartının arandığı da söylenebilir. *Mecelle*'de de Hanefî mezhebindeki kuvvetli görüş tercih edilerek gabn-i fâhişin ancak tağrîr bulunduğu aldatılan kimseye akdi fesih hakkı vereceği belirtilir (md. 356). Bununla birlikte hangi tür söz ve davranışların tağrîr sayılacağı fakihler arasında tartışmalıdır. Literatürde hile ve aldatmayı ifade maksadıyla tağrîrin yanı sıra "tedlîs, hilâbe, gış, hud'a" gibi kelimeler de kullanılmış olup hepsinin de özünde, "bir kimseyi kasıtlı olarak yanıltıcı söz ve davranışlarla etkileyip onu akdi yapmaya râzı etme" anlamı vardır. Literatürde fiilî aldatmalar için tedlîs, sözlü aldatmalar için tağrîr kelimesinin daha çok kullanıldığı söylenebilirse de fakihler tağrîre oldukça geniş bir anlam yüklemişler, karşı tarafı yanıltarak akid yapmaya sevkeden her türlü söz ve davranışı bu kapsamda düşünmüşlerdir. Meselâ "musarrât" hadisinde temas edildiği şekliyle (Buhârî, "Büyû", 64; Müslim, "Büyû", 11) sağlıklı bir hayvanı birkaç gün sağmayıp memesinde süt biriktirmek suretiyle alıcıyı yanıltmak veya malın kalitesi, vasfı, maliyeti, kâr nisbeti hakkında gerçeğe aykırı veya yanıltıcı beyanda bulunmak, açıklama yapılması gereken bir konuda sükût etmek ve gerçeği gizlemek gibi değişik davranışlar böyledir. Hatta tağrîrin üçüncü şahıstan gelmesi halinde bile karşı tarafın bilgisinin bulunması kaydıyla aldanana tarafa akdi fesih hakkı tanınır.

Öte yandan akidlerin karşılıklı rızâ, güven, dürüstlük ve açıklık esasına göre kurulması sadece ahlâkî değil uygulanabildiği ölçüde hukukî bir anlam da taşıdığından, İslâm hukukçuları gabn sebebiyle akdin feshini yalnız karşı tarafın sözlü veya fiilî aldatmasının bulunması şartıyla sınırlı görmezler. Nitekim taraflardan birinin bilgisizlik, dikkatsizlik, ihtiyaç, akıl zayıflığı, yaş küçüklüğü ve irade zaafı gibi noksanlıklarından istifade edilerek veya güveninin kötüye kullanılarak gabnli muameleye mâruz bırakılması da ya tağrîr kapsamına sokularak ya da ayrı bir etken görülerek İslâm hukukunda kural olarak fesih sebebi sayılmıştır. Bundan dolayı meselâ Hanefîler malın maliyetine satış ve belirli kârla satış usulüyle, Mâlikîler ve Hanbelîler hileli arttırma, pazar dışında satıcıyı karşılayıp alma ve malın rayiç değerini belirlemeyi karşı tarafa bırakma şeklinde yapılan alışverişlerde gabn meydana geldiğinde bunu tağrîrdan kaynaklanan gabn olarak değerlendirip aldatılan tarafa akdi feshetme imkânı verirler. Hanbelî literatüründe gabinden doğan muhayyerliğin bu üç durumdan kaynaklanacağı yönünde ifadeler varsa da (Merdâvî, IV, 394; Buhûtî, III, 211) bu sınırlandırıcı bir ifade olmayıp bir tarafın diğerini aldatması ve yanlış yönlendirmesi olarak adlandırılabilir her durumda ilgili tarafa böyle bir muhayyerliğin tanınacağı açıktır. Şâfiîler'de de bir görüş, pazar dışında satıcıyı karşılanmanın tağrîr teşkil edip gabn halinde muhayyerlik hakkının doğduğu yönündedir (Şîrâzî, I, 292; Nevevî, III, 128). Yine Şâfiîler, kişinin satılan malın vasfında yanıltmasını, meselâ cam vazoyu kristal sanıp yüksek fiyat ödemesini geçerli sayarken satıcının bu yöndeki yanlış beyanını veya tasdikini, müşterinin yanıltmasının mâkul ve tabii karşılanabileceği fiilî hilelerini tağrîr sayar ve alıcıya muhayyerlik hakkı tanırlar (a.y.; Remlî, IV, 74-75). Bu tağrîr örneklerinin tamamında, artık gabne mâruz kalan kimsenin rızâsının büyük ölçüde sakatlanmış sayıldığı, irade beyanı da rızânın göstergesi olma özelliğini yitirdiği için hukukî ilişkilerde çok defa geçerli olan şekil ve objektif ölçüler terkedilmiştir.

Bir kimsenin bilerek ve farkında olarak gabn içeren hukukî bir işlemde bulunması halinde İslâm hukukçuları bu işlemin geçerliliğinde ve böyle bir gabn sebebiyle akdin feshedilemeyeceğinde

görüş birliği halindedir. Çünkü böyle bir fesih hakkı öncelikle tarafların irade ve akidleşme hürriyetini kısıtlama anlamına geldiği gibi gabni haklı kılan özel sebeplerin bulunması da mümkündür. Buna karşılık kişinin kendi bilgisizliği ve dikkatsizliği sebebiyle gabne mâruz kalması halinde konu daha çok malın değerinde yanılma kapsamına girmekte olup çözümü biraz daha karmaşıktır (bk. GALAT). İslâm hukukçularının önemli bir kısmı bu durumda objektif bir ölçü olan irade beyanını esas almış, hukukî işlemlerde güven ve istikrarı bozacağı düşüncesiyle ilgili kişiye bir fesih hakkı tanımamıştır. Hatta Şâfiî fıkhiğinde, bu şekilde kendinden kaynaklanan bir sebeple sıkça aldanana kimseye akdi fesih hakkı tanınması yerine bu şahsın ehliyetinin kısıtlanmasının daha uygun olacağı görüşü vardır (Nevevî, III, 417). Bundan dolayı literatürde yer alan, Hanefî ve Şâfiî mezheplerinde kuvvetli görüşe ve bazı Mâlikîler'e göre gabn-i fâhişin tek başına akde tesir etmeyeceği yönündeki ifadeler, bilerek râzı olunan veya bilgisizlik ve dikkatsizlikten kaynaklanan gabnin tağrîr bulunmadığı sürece akdi etkilemeyeceği anlamındadır. Bu görüş Buhârî'de yer alan şu rivayetten de destek alır: Sahâbeden İbn Ömer, Hz. Osman'la gabn sayılacak şekilde kârlı bir arazi değişimi yaptığını belirtmiş, fakat Hz. Osman bu akdi feshetmemiştir (Buhârî, "Büyû", 47). Bununla birlikte Hanefîler'in tağrîr kavramına oldukça geniş bir anlam yüklediklerini ve yukarıdaki hükmün uygulama alanını hayli daralttıklarını da gözden uzak tutmamak gerekir.

Mâlikî, Hanbelî, Zeydiyye ve İmâmiyye fakihlerinin çoğunluğuna, bazı Hanefî fakihlerine ve İbn Hazm'a göre, taraflardan birinin akde konu mal ve hizmetin piyasa değeri hakkında bilgi sahibi olmaması ve bu yüzden fâhiş ölçüde gabne mâruz kalması halinde yaptığı akdi feshedip aldığı iade etme hakkı vardır. Çünkü bu durumda akidde iki tarafın da zimmî ön kabulü konumundaki dengenin bozulduğu, rızânın sakatlandığı düşünülür. Hatta bu hukukçulardan bir kısmı gabnin fâhiş ölçüde olması şartını da aramaz. Gabne mâruz kalan kimse lehine bir fesih ve iade hakkının doğması için anılan kişinin akid yaparken bu bilgisizliğini beyan etmesini veya bu şahsın bilgisizliğinin ve tedbirsizliğinin meşhur olmasını şart koşanlar azınlıkta olup çoğunluk bunu şart

da görmez. Gabn ivazlı bir akdin tabiatına aykırı olduğundan artık bu son görüşte âdetâ ispat yükü yer değiştirmekte ve gabne mâruz kalanın kural olarak bilgisizliği var sayılmaktadır. Hanefî literatüründe yer yer rastlanan, gabn-i fâhişin tağrîr bulunmasa da kural olarak fesih sebebi sayılacağı ve insanlar için en insafî çözümün bu olduğu şeklindeki ifadeleri (İbn Nüceym, *el-Baħr*, VI, 125; İbn Âbidîn, *Mecmû'atü'r-resâ'il*, II, 69) veya Mâlikî fıkıh literatüründe yer alan, 1/3 oranını aşan her gabnin kural olarak satın alınan malı red hakkı verdiği şeklindeki ifadeleri de (Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, IV, 1816; Desûkî, III, 140) bu bağlamda, yani gabn-i fâhişin bilgisizlik ve dikkatsizlikten kaynaklanması kaydıyla ileri sürülmüş görüşler olarak değerlendirmek gerekir. Fesih hakkının doğması için bilgisizliğin beyanını şart görenler, yukarıda geçen Habbân hadisini ölçü aldıkları gibi bunu bir bakıma şarttan doğan muhayyerlik kapsamında düşünmekte veya böyle bir beyanda bulunan kimsenin mâzur görülebilir bir bilgisizliğinin olduğu noktasından hareket etmektedirler. Bu sebeple mağdur tarafa akdi fesih veya akde devam yönünde bir seçim hakkı tanımaktadırlar. Nitekim Hanbelî fıkıhında da gabn muhayyerliği şartı ileri sürüldüğünde fâhiş veya yesîr her gabnin ilgili şahsa böyle bir muhayyerlik hakkı vereceği görüşü ağırlık taşır (Ali b. Süleyman el-Merdâvî, IV, 395). Hatta İbn Hazm, böyle bir şarta rağmen meydana gelen az veya çok her gabnin akdi bâtil kılacağı, malı haram ve haksız yolla yeme sayılacağı, bundan kazanç elde eden tarafı gâsıp konumuna getireceği ve bu tür bir akde onay vermenin de sonucu değiştirmeyeceği görüşündedir (*el-Muħallâ*, IX, 451-453).

Hanefî fakihlerinden İbn Nüceym, satıcının, "Malımın normal değeri budur, bu fiyata al" şeklindeki beyanına dayanarak bir malı gabn-i fâhişle satın alan kimsenin akdi feshedip malı geri verme hakkı bulunduğunu, fetvanın da bu yönde olduğunu kaydeder (*el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir*, II, 298). Şârih Hamevî, aynı hükümü müşterinin anlayışsız ve bilgisiz olması kaydıyla zikreder (*Ġamzû 'uyûni'l-beşâ'ir*, III, 442). Hem bu örneklerde, hem de daha çok Mâlikî ve Hanbelî fıkıhında benimsenen, diğer fıkıh mezheplerince de kısmen iştirak edilen, pazar dışında satıcıları karşılama veya malın rayiç değerini belirlemeyi karşı tarafa bırakma

şeklindeki alışverişlerde aldanan tarafa fesih hakkı tanınması görüşü geniş anlamda tağrîrle açıklanabileceği gibi gabnin bir tarafın bilgisizlik, tedbirsizlik veya güvenin diğer tarafça kötüye kullanılması gerekçesiyle de açıklanabilir. Beyhakî'nin rivayet ettiği bir hadiste, fiyatın belirlenmesi kendisine bırakılan kimsenin gabnin ribâ olduğunun ifade edilmesi (*es-Sünenü'l-kübrâ*, V, 348-349) bu güven istismarına ve haksız kazançla işaretle için olmalıdır.

Gabnle sonuçlanan akidlerde, gerek bilgisizlik gerekse şart koşmanın ilgili tarafa fesih hakkı vermesinin temelinde bu şahsın rızasının ciddi boyutta sakatlandığı ana fikri yattığından aynı ölçünün benzeri durumlara uygulandığı da olur. Meselâ İbn Âbidîn, malî müzâyaka sebebiyle bir malî fâhiş gabnle almak veya satmak zorunda kalan kimsenin bu akdinin fâsid olup feshedebileceğini ifade ederken bu noktadan hareket eder (*Reddül-muħtâr*, V, 59-60).

Hanefîler, başlangıçta her ne kadar akidlerde objektif unsura ağırlık verip tağrîr bulunmadıkça gabn-i fâhişin akde etki etmeyeceğini söylemişlerse de yetim, vakıf ve hazine malının korunması hakkaniyet ilkesi, hukuk düzeni ve kamu yararı açısından özel bir önem ve öncelik taşıdığından daha sonraları doktrinde, tağrîr bulunmasa bile bu malların gabn-i fâhişli bir muameleye tâbi tutulması halinde bu muamelelerin fâsid olup feshedilmesi gerektiği görüşü hâkim olmuştur. Bu üç grup mal için getirilen istisna *Mecelle*'de de yer alır (md. 356). Mümeyyiz küçüğün ve bu hükümde olan kimselerin gabinli akidleri de benzeri sebeplerle geçersiz sayılır. Öte yandan gabn genelde satım akidinde vuku bulsa bile diğer ivazlı akidlerde de söz konusu olduğundan *Mecelle*'de yetim, vakıf ve hazine malının gabn-i fâhişle satımının (md. 356), yetim ve vakıf malının rayiç değerinin altında bir bedelle kiraya verilmesinin (md. 441), gabn-i fâhişle mal bölüşümünün (md. 1127) sahih olmayıp feshedebileceği, vekilin gabn-i fâhişle satın almasının, hatta et ve ekme gibi piyasada sabit fiyatla satılan şeyleri gabn-i yesîrle satın almasının müvekkili hakkında geçerli olmayacağı (md. 1482, 1485) hükümleri yer almaktadır.

Gabnin akde tesirinin bu sayılan akid tür ve örnekleriyle sınırlı olmayacağı açıktır. Nitekim Hanefî literatüründe, mal taksimi ister yargı kararıyla isterse ta-

raflar arası anlaşmayla yapılsın, gabn-i fâhiş meydana geldiğinde aldanan taraf için fesih hakkının doğacağı (*el-Fetâva'l-Hindiyye*, V, 226), satışa vekil olan kimsenin gabn-i fâhişle mal satın alması halinde de İmâmeyn'e göre fesih hakkının doğduğu (İbn Nüceym, *el-Baħr*, VII, 167), hazine malının rayiç değeri altında bir bedelle kiraya verilemeyeceği (Ali Haydar, I, 730) gibi görüşler de yer alır.

Gabn çok defa rızâyı sakatlayan bir ayıp görünümünde olmakla birlikte bazan kanuna karşı hile veya üçüncü şahısların haklarını ihlâl aracı olarak da kullanılabilir. Bu durumlarda tağrîrin bulunması, hatta gabnin fâhiş olması şartları aranmaksızın az veya çok tek başına gabn akdi fâsid kılmaya ve ilgili tarafa fesih hakkı vermeye yeterli olur. Hanefî literatüründe, emek-sermaye ortaklığında sermaye sahibinin malını gabnle satması, borçlu kimsenin ölümle sonuçlanan hastalığında malını gabinle satması (*Mecelle*, md. 357), borcu sebebiyle hacr altına alınan veya malının üçte birini vasiyet eden kimsenin gabinli satışı örneklerinde olduğu gibi, gabnin üçüncü şahısların haklarını ihlâl etmesi halinde az veya çok olmasına bakılmaksızın akdi fâsid kılacağı ve ilgili tarafa fesih hakkı vereceği belirtilmiştir. Nitekim yine Hanefî literatüründe gabn-i yesîrin tek başına akdi ifsat etmeyeceği kuralının on civarında istisnasından söz edilirken bu ve benzeri örnekler verilir (Bedreddin Simâvî, II, 30-31; İbn Nüceym, *el-Baħr*, VII, 168-169). Dikkat edilirse bu grupta yer alan fakihler, normalde aldanan tarafa fesih hakkı verilebilmesi için gabnin fâhiş olması şartını ileri sürerken gabn-i yesîrin ticarî ilişkilerde kaçınılmaz oluşundan hareket etmiş, gabn-i yesîr halinde fesih hakkı tanınmasının hukukî düzen ve istikrarı bozacağını düşünmüşlerdir. Ancak bu örneklerde de görüldüğü gibi daha güçlü ve geçerli bir başka gerekçe ortaya çıktığında bu kurala istisna getirmişlerdir. Aynı anlayışın bir başka örneği olarak bir bölgede bir malın piyasa fiyatının sabit olması halinde yukarıdaki şarttan vazgeçilmiş ve bu tür malların alım satımında meydana gelecek gabn-i yesîrin de akde tesir edeceği görüşü benimsenmiştir (Bedreddin Simâvî, II, 31; İbn Nüceym, *el-Baħr*, VII, 168). Çünkü bu durumda gabn-i yesîr artık kaçınılması mümkün hale gelmiş, hatta hukukî düzen ve istikrarı koruyabilmek için önlenmesi gerekli olmuştur. Böylece başlan-

gıçta gabn sebebiyle akdin feshedilebilmesi için tağrîrin bulunması ve gabnin fâhiş olması şartını benimseyen hukukçular da zamanla hem bu iki şarta bazı istisnalar getirerek hem de yeni fesih sebepleri geliştirerek hukukî işlemlerde sübjektif unsurlarla objektif ve şekli ölçüler arasında mâkul bir denge kurmaya çalışmışlardır.

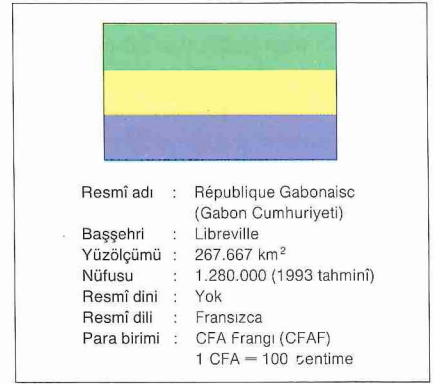
Akdin gabne mâruz kalan tarafının belli şartlarda sahip olduğu yetki literatürde muhayyerlik (hıyâr-ı gabn ve t-tağrîr), fesih veya aldığı geri verme (red) hakkı olarak adlandırılır. Böyle bir hak sahibi bu hakkını, muhayyerlik ve fesih konusunda İslâm hukuk doktrininde hâkim usul ve ilkeler dahilinde kullanır. Bu sebeple de literatürde gabne mâruz kalanın fazla ödediğini geri istemesi veya eksik aldığı bedelin tamamlanmasını talep etmesi şeklindeki bir çözüme çok az gidilir ve bu kimseye genelde ya akdi onaylaması ya da feshetmesi hakkı tanınır. Gabinden doğan bu hak büyük ölçüde şart ve ayıp muhayyerliği hakkına benzediğinden İslâm hukukçuları hıyâr-ı gabnin kullanım süresi konusunda genelde ayrı bir görüş ileri sürmemişlerdir. Daha önce sözlü edilen musarrât hadisinde ve Habbân hadisinin bazı rivayetlerinde aldanan taraf için üç günlük muhayyerlik süresinden söz edilmekteyse de gerek sened ve metinlerine dair tartışmalar, gerekse gabinden doğan muhayyerlikle doğrudan ilgilerinin bulunmayışı, bu hadislerin söz konusu muhayyerlik süresiyle ilgili görüşlere doğrudan kaynaklık etme gücünü hayli zayıflatmıştır. Başta Ebû Hanife olmak üzere fakihlerin bir kısmına ve Hanbelî mezhebine göre gabinden doğan muhayyerliğin âzami süresi üç gün olup hak sahibi bu süre içinde akdi feshetmediğinden akid kendiliğinden geçerlilik kazanır. Hanefîler'den Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed, belirli olmak kaydıyla hak sahibine daha uzun bir süre tanınabileceği görüşündedir. Şâfiî mezhebinde ağırlıklı görüş, gabinden doğan fesih hakkının derhal kullanılması gerektiği, Mâlikî mezhebinde ise bir yıl içinde kullanılabileceği şeklindedir (bk. MUHAYYERLİK).

Gabinden doğan fesih hakkı şahsa sıkı sıkıya bağlı haklardan olup hak sahibinin ölümü halinde mirasçılara geçmez (Mecelle, md. 359). Aynı şekilde akidlerde fesih hakkını sona erdiren tabii ve ârizî durumlar bu konuda da geçerlidir. Meselâ gabinli olarak satın alınan malın

telef olması, köklü bir değişime uğraması, bu malda mülkiyetin intikali sonucunu doğuracak bir tasarruf yapılması (a.e., md. 360), ibrâ ve iskat gibi sarâhaten veya delâleten haktan vazgeçme sayılan söz ve davranışlar bu hakkı sona erdirir (bk. FESİH).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "ğbn" md.; *Müsned*, II, 44, 129; III, 376; Buhârî, "Büyü", 47-48, 64, "Tefsîrül-Kur'ân", 64; Müslim, "Büyü", 11, 48; İbn Mâce, "Aḥkâm", 24; Ebû Dâvûd, "Büyü", 66; Tirmizî, "Büyü", 28; İbn Hazm, *el-Muḥallâ*, IX, 451-462; Beyhâkî, *es-Sünenül-kübrâ*, V, 348-349; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, I, 292; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *Aḥkâmül-Kur'ân*, IV, 1815-1816; Kâsânî, *Bedâ'î*, IV, 176; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Kahire 1968, III, 397-398; Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmecvüd — Ali M. Muavvez), Beyrut 1412/1992, III, 128, 417; Zeylaî, *Tebyî-nü'l-ḥakâ'ik*, Bulak 1313 — Beyrut, ts., IV, 271-272; Ali b. Süleyman el-Merdâvî, *el-İnsâf fi ma'rifeti'r-râciḥi mine'l-ḥilâf*, Beyrut 1986, IV, 394-395; Bedreddin Simâvî, *Câmi'ül-fuşûleyn*, Kahire 1300, II, 29-31; İbn Nüceym, *el-Baḥr*, VI, 125; VII, 167-170; a.mif., *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir* (Hamevî, *Ğamzû 'uyünî'l-beşâ'ir* içinde), Beyrut 1985, II, 298; Remlî, *Nihâyetül-muhtâc*, Kahire 1386/1967, IV, 70-75; Buhûtî, *Keşşâfül-kınâ*, III, 211-213; Hayreddin er-Remlî, *el-Le'âlî'd-dürriyye fi'l-feu'idi'l-Ḥayriyye* (Bedreddin Simâvî, *Câmi'ül-fuşûleyn* içinde), Kahire 1300, II, 31; *el-Fetâvâ'l-Hindîyye*, V, 226; Hamevî, *Ğamzû 'uyünî'l-beşâ'ir*, Beyrut 1985, III, 442; Desûkî, *Hâşiye 'ale's-Şerḥ'il-kebîr*, III, 140-141; Şevkânî, *Neḡlül-evjâr*, V, 206-208; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr* (Kahire), V, 59-60, 142-144; a.mif., *Mecmû'atü'r-resâ'il*, II, 65-82; *Mecelle*, md. 164, 165, 356-360, 441, 1127, 1482, 1485; Ali Haydar, *Dürrül-hükkâm*, I, 247, 586-593, 730; Senhürî, *Meşâdirül-ḥak*, II, 142-152; Zerkâ, *el-Fıkhül-İslâmî*, I, 374-390; Hâşim Ma'rûf el-Hasenî, *Nazarîyyetül-'aḳd fi'l-fıkhil-Ca'ferî*, Beyrut, ts. (Mektebetü Hâşim), s. 374-385; M. Ebû Zehre, *el-Mülkiyye ve nazariyyetül-'aḳd*, Kahire, ts., s. 418-421; Abdülkerîm Zeydân, *el-Medḥal li-dirâseti's-şer'ati'l-İslâmiyye*, Bağdad 1976, s. 355-359; Subhî Mahmesânî, *en-Nazarîyyetül-'amme li'l-mucebât ve'l-'uḳûd*, Beyrut 1983, II, 418-442; Muhammed Bahrülülüm, *'Uyabül-irâde fi's-şer'ati'l-İslâmiyye*, Beyrut 1984, s. 485-523; Karaman, *İslâm Hukuku*, II, 133-139; M. Mustafa Şelebî, *el-Medḥal fi'l-fıkhil-İslâmî*, Beyrut 1405/1985, s. 587-593; Ali Muhyiddin el-Karadâğî, *Mebdû'r-rizâ fi'l-'uḳûd*, Beyrut 1406/1985, II, 705-764; Neş'et İbrâhim ed-Düreynî, *et-Terâdî fi 'uḳûd-il-mübâdeleti'l-mâliyye*, Cidde 1986, s. 406-442; M. Kamil Yaşaroğlu, *İslâm Hukukunda Gabin* (yüksek lisans tezi, 1990), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Hâlid Kemâl Elbir, "İslâm Hukukunda Gabin", *İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Dergisi*, I/1, İstanbul 1963, s. 3-20; Ali el-Haffif, "el-Ğabn fi'l-'uḳûd", *Mecelletül-Buḥûş ve'd-dirâsati'l-'Arabîyye*, X, Kahire 1979-80, s. 3-19; "Ğabn", *Mu.F.*, XXXI, 138-142.

GABON

Batı Afrika'da İslâm Konferansı Teşkilâtı'na üye bir ülke.

- I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA
- II. TARİH
- III. ÜLKEDE İSLÂMİYET

Resmî adı Gabon Cumhuriyeti (République gabonaise) olup batıdan Atlas Okyanusu, kuzeyden Ekvator Ginesi ve Kamerun, güneyden ve doğudan Kongo ile çevrilmiştir. Ekvator çizgisinin ortaldığı ülkenin yüzölçümü 267.667 km², nüfusu 1.280.000 (1993), başşehri 352.000 nüfuslu Libreville'dir. Adını, XV. yüzyılın sonlarına doğru bölge kıyılarına ulaşan Portekizli denizcilerin, biçiminden dolayı Como nehrinin derin ve geniş halicine

Gabon

